

En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet

---

Till miljö- och jordbruksutskottet

Miljö- och jordbruksutskottet beslutade den 23 mars 2017 att ge bl.a. socialutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2016/17:104 En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet och följdmotioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Socialutskottet har beslutat att yttra sig över propositionen i de delar som rör socialutskottets beredningsområde och över motion 2016/17:3618 (C) yrkandena 66 och 79.

Socialutskottet ställer sig bakom regeringens förslag i de delar som berör utskottets beredningsområde och föreslår att miljö- och jordbruksutskottet avstyrker motionsyrkandena.

I yttrandet finns två avvikande meningar (M, SD, C, L, KD).

Utskottets överväganden

Propositionen

I propositionen föreslås en strategi för en långsiktigt hållbar och konkurrenskraftig livsmedelskedja. Strategin ska ses som en plattform utifrån vilken politiken ska utformas fram till 2030.

Det övergripande målet för strategin föreslås vara en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle enligt regeringen kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Enligt regeringen skapar strategin även stabila och långsiktiga förutsättningar för livsmedelskedjan att bidra till sysselsättning och hållbar tillväxt i hela landet och lägger grunden för en starkt framtidstro hos både företag och anställda i livsmedelskedjan. En långsiktig strategi för livsmedelskedjan bidrar vidare till en livsmedelsproduktion i Sverige som även i fortsättningen är tillräckligt omfattande för att bidra till jobb och tillväxt, en attraktiv landsbygd och till samhällsnyttor inom hälso-, miljö- och klimatområdet. Till livsmedelskedjan räknas primärproduktionen, livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln, restaurangnäringen, måltidsturismen och konsumenten.

Strategin är utformad kring det ovan nämnda övergripande målet för livsmedelspolitiken och tre strategiska mål inom områden som bedöms vara särskilt viktiga för att nå det övergripande målet samt för utvecklingen av livsmedelskedjan. De strategiska områdena är regler och villkor, konsument och marknad samt kunskap och innovation.

Hälsa, bra matvanor och måltiden

När det gäller hälsa och bra matvanor anför regeringen i propositionen (s. 14) bl.a. att förutsättningarna för en god hälsa främst påverkas av folkhälsans bestämningsfaktorer såsom ekonomiska och sociala förutsättningar, men att även levnadsvanor har betydelse för människors hälsa. Regeringens långsiktiga mål är att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation, och i detta arbete är skillnader i matvanor mellan olika grupper ett viktigt område.

Regeringen framhåller i propositionen att det är viktigt att fortsätta arbetet för bättre matvanor, framför allt vad gäller samordning, utnyttjande av resurser och kunskapsläget. Regeringen anser att det krävs ett samlat arbete för att främja bra matvanor hos befolkningen.

Regeringen anför vidare i propositionen (s. 68) att måltiden inom den offentliga sektorn, t.ex. förskola, skola, vård och omsorg, kan vara ett viktigt verktyg för att påverka efterfrågan av livsmedel av god kvalitet, bidra till god folkhälsa och till hållbar livsmedelskonsumtion samt bidra till att höja intresset och statusen för måltider, mat och livsmedelsproduktion. Det nationella kompetenscentrumet för måltider i vård, skola och omsorg på Livsmedelsverket verkar för att utveckla den offentliga måltiden och kan ha en central roll i arbetet.

Regeringen anser att kunskapsnivån hos både barn och unga vad gäller mat och måltider bör höjas. Måltider inom den offentliga sektorn spelar en viktig roll i sammanhanget.

Besöksnäring och måltidsupplevelser

Regeringen framhåller i propositionen (s. 74) att det finns goda förutsättningar för att marknadsföra och utveckla insatser för att möta den potential som finns i upplevelser kring mat och dryck som en integrerad del av besöksnäringen.

Motionerna

I motion 2016/17:3618 av Kristina Yngwe m.fl. (C) yrkande 66 begärs ett tillkännagivande om att ta fram en handlingsplan för folkhälsa med verktyg för att främja hälsosam kost. Motionärerna anför att det är politikens ansvar att förse konsumenter med information och verktyg så att de själva kan ta aktiva beslut.

I yrkande 79 begärs ett tillkännagivande om att möjliggöra gårdsförsäljning av lokala alkoholhaltiga produkter. Motionärerna anför att gårdsförsäljning av alkohol skulle kunna vara ett sätt såväl att skapa arbetstillfällen på landsbygden som att stödja besöksnäringen.

Bakgrund – folkhälsa

Nationellt mål för folkhälsoarbetet

Det övergripande nationella målet för folkhälsoarbetet är att skapa förutsättningar i samhället för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen (prop. 2002/03:35, bet. 2002/03:SoU7, rskr. 2002/03:145). De samhälleliga förutsättningarnas betydelse för folkhälsoutvecklingen har bl.a. lyfts fram i propositionen Mål för folkhälsan (prop. 2002/03:35), där den grundläggande inriktningen för det svenska folkhälsoarbetet beskrivs. Enligt propositionen ska folkhälsoarbetet i första hand inriktas på folkhälsans bestämningsfaktorer, dvs. de livsvillkor, miljöer, produkter och levnadsvanor som påverkar folkhälsan.

För att underlätta uppföljningen av arbetet med att nå det övergripande målet har elva målområden utvecklats. Målområdena omfattar politikområden som är relevanta för folkhälsoarbetet, och de grupperar de faktorer i

människors levnadsvillkor, livsmiljöer och levnadsvanor som har störst betydelse för folkhälsan. Följande elva målområden har fastställts (se prop. 2007/08:110, bet. 2007/08:SoU11, rskr. 2007/08:226):

1. Delaktighet och inflytande i samhället
2. Ekonomiska och sociala förutsättningar
3. Barns och ungas uppväxtvillkor
4. Hälsa i arbetslivet
5. Miljöer och produkter
6. Hälsofrämjande hälso- och sjukvård
7. Skydd mot smittspridning
8. Sexualitet och reproduktiv hälsa
9. Fysisk aktivitet
10. Matvanor och livsmedel
11. Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel.

Folkhälsomyndighetens uppdrag

Folkhälsomyndighetens arbete med matvanor syftar till att skapa förutsättningar för goda matvanor.¹ Myndigheten följer utvecklingen av, och kunskapen om, de faktorer i samhället som bestämmer människors matvanor och livsvillkor. Vidare sammanställer myndigheten kunskap om effektiva metoder och strategier för att främja goda matvanor i befolkningen samt utvärderar vilka insatser som har gjorts för att påverka befolkningens hälsoutveckling.

Av Folkhälsomyndighetens regleringsbrev för 2017 framgår att myndigheten tillsammans med Livsmedelsverket ska ta fram underlag till insatser för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet, i enlighet med ett tidigare regeringsbeslut.² Myndigheterna ska bl.a. analysera och lämna förslag på hur statliga myndigheter, kommuner och landsting, förenings- och näringslivet samt arbetsmarknadens parter kan medverka i ett långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2017.

Enligt uppgift från Socialdepartementet kommer redovisningen av Folkhälsomyndighetens uppdrag att utgöra ett av flera underlag när det gäller regeringens politik för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet, dvs. målområdena 9 och 10 i målstrukturen för folkhälsopolitiken.

¹<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/matvanor/>.

² Dnr S2010/03655/FS, S2010/05325/FS, S2015/03346/FS m.fl.

Kommissionen för jämlik hälsa delbetänkande Det handlar om jämlik hälsa – Utgångspunkter för Kommissionens vidare arbete

Kommissionen konstaterar i sitt delbetänkande SOU 2016:55 att levnadsvanor är ett centralt område för att uppnå jämlik hälsa (s. 131). Kommissionen konstaterar vidare att förutsättningarna för en god hälsa påverkas av livsvillkoren och av individens egna val och levnadsvanor. Individens val är dock inte alltid fritt; levnadsvanor skiljer sig åt beroende på social miljö, utbildningsnivå och ekonomiska förutsättningar. Rökning, alkohol, ohälsosamma matvanor, fysisk inaktivitet och brist på sömn är välkända riskfaktorer för att insjukna i våra stora folksjukdomar som cancer och hjärt- och kärlsjukdomar.

Kommissionen har också lämnat delbetänkandet För en god och jämlik hälsa – En utveckling av det folkhälsopolitiska ramverket (SOU 2017:4). Kommissionens slutbetänkande ska lämnas senast den 30 april 2017.

Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder

Socialstyrelsens Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder innehåller rekommendationer för att förebygga sjukdom genom att stödja förändring av levnadsvanorna tobaksbruk, riskbruk av alkohol, otillräcklig fysisk aktivitet och ohälsosamma matvanor. När det gäller ohälsosamma matvanor innebär rekommendationerna bl.a. att hälso- och sjukvården bör erbjuda kvalificerat rådgivande samtal till patienter med ohälsosamma matvanor.

För närvarande pågår en övergripande revidering av riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder, och en remissversion beräknas vara klar i november 2017.

Bakgrund – gårdsförsäljning av alkohol

Alkohollagen

Alkohollagen (2010:1622) trädde i kraft den 1 januari 2011. I tredje kapitlet finns allmänna bestämmelser om försäljning. Av 7 § följer att alkoholdrycker inte får säljas eller lämnas ut till den som inte har fyllt 20 år. När det gäller folköl gäller motsvarande för den som inte har fyllt 18 år. Alkoholdrycker får serveras till den som har fyllt 18 år.

I 5 kap. 1 och 2 §§ finns bestämmelser om att det för detaljhandel med spritdrycker, vin, starköl och andra jästa alkoholdrycker ska finnas ett särskilt för ändamålet bildat aktiebolag (Systembolaget AB), ägt av staten, och att det endast är detta detaljhandelsbolag som får bedriva detaljhandel med sådana produkter. Av 3 § följer att Systembolaget beslutar om försäljningsställets förläggning enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och bolaget.

Lokalt och småskaligt producerade produkter³

Sedan den 1 september 2014 har Systembolaget ett nytt sortiment av lokalt och småskaligt producerade produkter över hela landet. Lokala producenter kan leverera till upp till tio olika butiker inom en radie om tio mil från produktionsstället. Från den 5 februari 2015 utökades milsgränsen till 15 mil. Leverantörerna kan också välja om de vill göra varorna beställningsbara i hela landet. Om Systembolaget inte köper in en produkt till det lokala sortimentet kan den säljas via beställningssortimentet. En sådan produkt har även möjlighet att komma in i det fasta sortimentet i den butik där den efterfrågas.

Betänkandet Gårdsförsäljning

I december 2010 lämnade Utredningen om vissa alkoholfrågor delbetänkandet Gårdsförsäljning (2010:98). Utredningens uppdrag var att ta fram ett förslag till hur gårdsförsäljning av alkoholdrycker kan ske på ett sätt som är förenligt med EU-rätten och detaljhandelsmonopolet utan att det leder till negativa konsekvenser för folkhälsan. Utredningens slutsats var att det går att införa gårdsförsäljning under de givna förutsättningarna, men att det måste ske enligt en modell som inte hindrar utländska tillverkare att få sina produkter sålda genom gårdsförsäljning eller att etablera sig i Sverige för att bedriva gårdsförsäljning och så länge modellen för gårdsförsäljning är konsekvent med den svenska alkoholpolitiken. Utredningen lämnade ett förslag till regelverk för gårdsförsäljning.

Den 16 december 2012 framförde den dåvarande regeringen att den inte avsåg att lämna något förslag med anledning av förslagen i den ovannämnda utredningen.⁴ Den 11 december 2014 beslutade regeringen att avsluta beredningen utan att lämna något förslag (dnr S2010/9077/FST).

Tidigare behandling

Motioner om gårdsförsäljning behandlades och avstyrktes av utskottet senast i betänkande 2014/15:SoU6 Alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksfrågor (s. 26 f., res. M+C samt SD). Riksdagen följde utskottet.

Utskottet påminde i sitt ställningstagande om att detaljhandelsmonopolet är ett av de viktigaste alkoholpolitiska verktygen för att nå det alkoholpolitiska målet. Utskottet konstaterade därefter att regeringen nyss avslutat beredningen av betänkandet Gårdsförsäljning (SOU 2010:98) och anförde följande.

I ett interpellationssvar (2014/15:194) redogjorde statsrådet Gabriel Wikström för att det inte är möjligt att begränsa försäljningen så att enbart svenska vinproducenter skulle kunna sälja mindre kvantiteter av sitt egenproducerade vin till besökare på gården eftersom detta skulle strida mot EU:s regler om diskriminering. För att undvika diskriminering krävs bl.a. att de svenska försäljarna också får sälja alla typer av alkoholprodukter som produceras lokalt och att de även får sälja liknande

³<https://www.systembolaget.se/fakta-och-nyheter/nyheter-i-sortimentet/lokalt-och-smaskaligt/>.

⁴ Se betänkande 2014/15:SoU6 s. 23.

produkter från alkoholproducenter från övriga EU. En sådan ytterligare försäljningskanal till privatkunder skulle enligt statsrådet riskera Systembolagets monopol, vilket i sin tur skulle leda till negativa konsekvenser för folkhälsan, och i denna del gör alltså statsrådet en annan bedömning än vad utredningen gjorde. Utskottet delar statsrådets bedömning och avstyrker alla motioner.

Svar på fråga om gårdsförsäljning

Statsrådet Gabriel Wikström har vid flera tillfällen besvarat frågor om gårdsförsäljning, senast den 8 februari 2017. Statsrådet lämnade då följande svar på fråga (fr. 2016/17:763) av Sten Bergheden (M).

Det finns i dag ett stort intresse för det hantverksmässiga och småskaliga. Denna utveckling slår även igenom för de lokala och småskaliga drycker som Systembolaget säljer. För att möta det ökade intresset har Systembolaget utvecklat nya tillvägagångssätt för hantering av lokala och småskaliga artiklar i syfte att öka tillgänglighet, produktinformation och kvalitetskontroll. Även antalet leverantörer har ökat och första halvåret 2016 hade Systembolaget drygt 200 leverantörer som levererat till Systembolagets lokala och småskaliga sortiment.

Sten Berghedens fråga handlar om att låta lokala och småskaliga alkoholproducenter såsom mikrobryggerier och vinodlingar omvandlas till ombud för Systembolaget för att på det sättet göra gårdsförsäljning möjligt.

Såvitt jag kan se har en lokal och småskalig alkoholproducent inget att vinna på en sådan ordning då ombudens uppgift är att ta emot beställningar från konsumenter för att sedan vidarebefordra beställningarna till Systembolaget, som i sin tur skickar beställda varor till ombuden för utlämning till konsumenterna. Konsumenten kan även beställa varorna direkt hos Systembolaget och hämta ut dessa hos närmaste ombud. Ombuden får således endast förvara alkoholdrycker som konsumenter tidigare beställt. Om ett ombud skulle tillåtas lagerhålla varor för direktförsäljning blir det i stället detaljhandel till konsument, vilket är i strid mot detaljhandelsmonopolet.

Så svaret är att en sådan omprövning som Sten Bergheden efterfrågar inte är aktuell.

Svar på interpellation om gårdsförsäljning

I ett svar på interpellation (ip. 2016/17:295) av Edward Riedl (M) anförde statsrådet Gabriel Wikström den 21 mars 2017 utöver vad han anförde i sitt frågesvar ovan bl.a. följande.

För att börja med folkhälsan och huruvida småskalig gårdsproduktion och försäljning av det man producerar på gården direkt hotar folkhälsan är svaret att de små kvantiteter det handlar om, kanske 1 000 liter alkohol per år, inte är ett direkt hot mot folkhälsan i Sverige. Däremot utgör det ett mycket stort indirekt hot. En etablering av en småskalig försäljning skulle innebära att monopolet utmanas.

Ett monopol betyder att man har en ensamrätt att sälja någonting. I det här fallet har Systembolaget ensamrätt att sälja den mesta av alkoholen som ska konsumeras någon annanstans i Sverige. Man har de facto brutit monopolet så fort man öppnar någonting som liknar en annan typ av försäljningsställen än dem som Systembolaget har. För att då inte verka

diskriminerande mot andra företag i till exempel andra EU-länder måste man också tillåta dem att öppna till exempel vin- eller ölbutiker.

Det är detta som har gjort att jag och regeringen kommit fram till slutsatsen att vi inte vill pröva frågan om gårdsförsäljning. Vi vill inte göra någonting som kan hota monopolet eftersom det är själva grundbulten i den svenska alkoholpolitiken. Det är med stor sannolikhet en stor förklaring till varför alkoholkonsumtionen har sjunkit under ett stort antal år inte minst bland ungdomar och till varför den svenska alkoholpolitiken på många sätt är väldigt lyckad särskilt i jämförelse med en hel del andra länder.

Utskottets ställningstagande

Regeringen presenterar i propositionen en strategi för en långsiktigt hållbar och konkurrenskraftig livsmedelskedja. Två av de motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen berör socialutskottets beredningsområde.

Utskottet delar regeringens bedömning i propositionen att det är viktigt att fortsätta arbetet för bättre matvanor och att det krävs ett samlat arbete för att främja bra matvanor hos befolkningen. Utskottet ser därför positivt på och välkomnar att Folkhälsomyndigheten tillsammans med Livsmedelsverket har fått i uppdrag att ta fram underlag till insatser för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet. Mot bakgrund av det anförda anser inte utskottet att något initiativ är nödvändigt.

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om gårdsförsäljning av alkohol och har då bl.a. hänvisat till att detaljhandelsmonopolet är ett av de viktigaste alkoholpolitiska verktygen för att nå det alkoholpolitiska målet. Utskottet anser inte att det nu finns skäl att göra någon annan bedömning.

Sammanfattningsvis ställer sig socialutskottet bakom regeringens förslag i de delar som berör utskottets beredningsområde samt föreslår att miljö- och jordbruksutskottet avstyrker motion 2016/17:3618 (C) yrkandena 66 och 79.

Stockholm den 27 april 2017

På socialutskottets vägnar

Emma Henriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Henriksson (KD), Anna-Lena Sörenson (S), Cecilia Widegren (M), Lennart Axelsson (S), Katarina Brännström (M), Catharina Bråkenhielm (S), Per Ramhorn (SD), Amir Adan (M), Mikael Dahlqvist (S), Jan Lindholm (MP), Jenny Petersson (M), Kristina Nilsson (S), Carina Herrstedt (SD), Karin Rågsjö (V), Yasmine Larsson (S), Staffan Danielsson (C) och Christina Örnebjär (L).

Avvikande meningar

1. En nationell handlingsplan för folkhälsa med verktyg för att främja hälsosam kost (C, L, KD)

Emma Henriksson (KD), Staffan Danielsson (C) och Christina Örnebjär (L) anför:

Vi anser att Sverige behöver en nationell handlingsplan för folkhälsa med verktyg för att främja en hållbar och hälsosam kost. Vi anser vidare att det är politikens ansvar att förse konsumenter med information och verktyg för att dessa själva ska kunna fatta aktiva beslut. För att detta ska vara möjligt bedömer vi att det behövs ett arbete på nationell nivå. I takt med ett ökat antal folkhälsosjukdomar och därmed ökade samhällskostnader behöver politiken möjliggöra ett förebyggande arbete genom en handlingsplan för folkhälsa. Regeringen bör därför ta fram en handlingsplan för folkhälsa med verktyg för att främja en hälsosam kost.

Detta innebär att vi anser att miljö- och jordbruksutskottet bör tillstyrka motion 2016/17:3618 (C) yrkande 66.

2. Gårdsförsäljning av alkohol (M, SD, C)

Cecilia Widegren (M), Katarina Brännström (M), Per Ramhorn (SD), Amir Adan (M), Jenny Petersson (M), Carina Herrstedt (SD) och Staffan Danielsson (C) anför:

Vingårdar och små bryggerier skulle enligt vår mening kunna bli fantastiska besöksmål. Vi noterar att företrädare för tillverkare av alkoholdrycker samstämmigt har uppgett att konsumenter i samband med studiebesök och liknande arrangemang med anknytning till de tillverkade produkterna genomgående efterfrågar möjligheten att få köpa med sig någon flaska vid besökstillfället.

Gårdsförsäljning av alkohol skulle kunna vara ett sätt såväl att skapa arbetstillfällen på landsbygden som att stödja besöksnäringen. Vi vill därför att det ska bli tillåtet med gårdsförsäljning hos de små lokala bryggerierna. Vi vill emellertid i detta sammanhang understryka att de alkoholpolitiska målen inte får äventyras. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om gårdsförsäljning av alkohol.

Detta innebär att vi anser att miljö- och jordbruksutskottet bör tillstyrka motion 2016/17:3618 (C) yrkande 79.